

Apocalypse Now

Kapitein Willard ziet voor het eerst het hoofdkwartier van Kurtz (zie bladzijde 17).

Algemene informatie

Verenigde Staten 1979

25 mm 135 min.

70 mm 141 min.

Columbia/Warner/EMI/Zoetrope

Productie: Francis Ford Coppola

Regie: Francis Ford Coppola

Co-productie: Fred Roos, Gray Frederickson, Tom Sternberg

Camera: Vittorio Storaro

Script: John Milius, Francis Ford Coppola

Gebaseerd op: 'Heart of Darkness' van Joseph Conrad en 'Dispatches' van Michael Herr

Muziek: Carmine Coppola, Francis Coppola

The Doors: 'The End'

The Rolling Stones: 'I can get no satisfaction'

Robert Duvall: 'Love me and let me love you'

Richard Wagner: 'Die Walkürenritt'

Leonard Lee: 'Let the good times roll'

Flash Cadillac: 'Suzi Q' door Dale Hawkins

S.J. Lewis en E. Broadwater, Musée de l'Homme: Mnong Gar muziek uit Vietnam - Cocora Radio France

Gedicht van T.S. Eliot: 'The Hollow Men'

Belangrijkste rollen

Kapitein Willard: Martin Sheen

Kolonel Kilgore: Robert Duvall

Kolonel Kurtz: Marlon Brando

H.S.R. de Jong
J. Reijnders

I Coppola en zijn film

De voorbereidingen

In 1969 kwam George Lucas, de partner van Francis Ford Coppola met het idee een film over Vietnam te maken op basis van de verhalen van John Milius over die oorlog.

Het uitgangspunt zou het boek van Joseph Conrad, *Heart of Darkness* worden. Warner Brothers betaalde John Milius vijftienduizend dollar om een concept voor een script te maken. Zes weken later was het script getiteld 'Apocalypse Now' gereed. Het was deels een dwaze comédie, deels een psychedelisch horrorstuk.

Warner zette echter kort daarna zo'n dozijn jonge auteurs, waaronder Coppola, op straat, waardoor het project niet doorging. Toen George Lucas afhaakte vanwege zijn Star-Warsproject, ging Coppola zich met de film bemoeien. Coppola wilde een film maken op twee niveau's: enerzijds een onderhoudende spannende oorlogsfilm en anderzijds een allegorie op de Amerikaanse ervaringen in Vietnam in 1968 en 1969, het geheel ingebed in muziek van de popgroep 'The Doors' en psychedelische lichteffecten. Om de financiering van de film rond te krijgen verkocht Coppola 'Apocalypse Now' als een 'Bridge over the river Kwai' in Vietnam.

Voordat Coppola naar de Filipijnen kwam had hij de verwachting dat dit in tegenstelling tot de Godfather-films een eenvoudige klus zou worden...

Het script

Coppola nam het in 1969 door John Milius geschreven script over en maakte van een comédie een gestileerde opera, waarbij het mythische van Conrad's verhaal een grote rol ging spelen. Overigens werd van dag tot dag aan het script gesleuteld en wist Coppola vaak 's avonds nog niet wat de acteurs de volgende dag in de diverse scènes zouden moeten spreken.

Casting

Coppola benaderde ettelijke gevestigde auteurs om in zijn film te spelen. Hij zelf zegt hierover: *'Echter geen van de acteurs die ik vroeg wilde meedoen. Ze hadden allen verschillende redenen. Ze wilden niet zolang wegblijven en dan nog in de jungle ook, of het geld was niet goed genoeg of het was ze niet duidelijk wat de aangeboden rol nu eigenlijk inhield.'* (1)

Harvey Keitel, die de rol van kapitein Willard zou spelen, werd na drie weken door Coppola ontslagen. Hij werd vervangen door Martin Sheen, die tijdens de opnamen last kreeg van zijn hart. Later verklaarde Sheen dat het kwam door de doodsangst die het werken aan 'Apocalypse Now' bij hem teweeg bracht.

Marlon Brando, de voor miljoenen gecontracteerde ster, moest afslanken. Bovendien wist deze na twee weken nog niet hoe hij zijn rol zou spelen. Pas nadat Brando op verzoek van Coppola de laatste dertig bladzijden van 'Heart of Darkness' had herlezen, speelde hij de rol zoals Coppola dat wilde.

Dennis Hopper, die een Special Forces kapitein zou spelen, werd door Coppola van het ene op het andere moment tot hippie-fotograaf gebombardeerd.

Robert Duvall speelde de rol van 'Gung Ho' kolonel Kilgore en zou later voor zijn fantastische acteerprestatie een Oscar krijgen.

Het filmen

Filmcriticus Manfred Salzgeber schreef in 1979 over de film: *'Apocalypse Now verschilt van andere films op de eerste plaats in technisch opzicht (er worden nieuwe middelen in gebruikt) en daarnaast is oorlogsvoering filmtechnisch nog nooit zo omvattend in beeld gebracht als Coppola dat gedaan heeft. De scène met de helikopters die via zes kanalen stereo sound op het te bombarderen dorpje afko-*

men... is in al zijn gruwelijkheid en waanzin... nu al klassiek.' (2)

De intensiteit waarmee Coppola oorlog en vooral de absurditeit ervan weet over te brengen zal niet snel geëvenaard worden, laat staan overtroffen. Hierin onderscheidt zijn film zich fundamenteel van alle andere oorlogsfilms met helden.

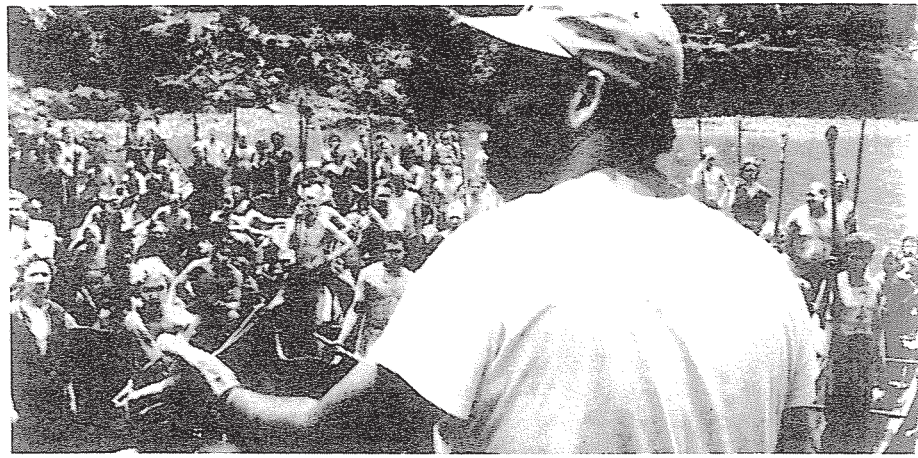
Coppola had geen compleet plan toen hij naar de Filipijnen vertrok. Veel moest er op het laatste moment nog georganiseerd worden. Midden in de jungle moest een basiskamp gebouwd worden met een complete infrastructuur. Het was er vaak moeilijk filmen, omdat er meer dan een camera gebruikt moest worden (zoals negen camera's bij de helicopteraanval). Omdat men de opnames pas een week later kon controleren werden vele scènes nog eens opgenomen met als resultaat een gigantische hoeveelheid film.

Coppola paste in de film meerdere 'kogel-lagers' in (dit zijn scènes die de interesse opvoeren en de kijker extra stimuleren). De helikopterscène is zo'n scène. Coppola zelf over de periode op de Filipijnen: *'De crew die aan de film werkte, volgde niet een of ander samenhangend idee dat ze uit een of ander logisch script konden halen. Neen, ze volgden een of andere idioot en dat was ik. En ik had niet de moed ze te vertellen dat ik niet precies wist wat ik aan het doen was. Maar dat hoefde ook eigenlijk niet... ze wisten het!'* (3)

Tegenslagen

Het maken van de film werd enorm bemoeilijkt door allerlei tegenslagen. Op de eerste plaats voldeed Harvey Keitel, die een van de hoofdrollen zou spelen, niet en hij moest worden vervangen door de toen nog relatief onbekende Martin Sheen. Ten tweede kreeg deze een hartaanval waardoor hij zes weken niet kon werken. Ten derde werden de gedurende vele maanden met zorg opgebouwde sets (waaronder de tempel van Kurtz) door de orkaan Olga in

één nacht totaal weggevaagd, hetgeen meer dan twee maanden vertraging op zou leveren. Ten vierde moesten de heli-copters elke avond voorzien worden van de Philippijnse kleuren omdat zij daadwerkelijk werden ingezet tegen Philippijnse communisten. Ten vijfde durden de opnames veel langer dan was voorzien vanwege het slechte weer. Ten zesde duurde de beeldmontage hasst twee jaar en daarnaast bleek de geluidsmontage grote problemen op te leveren. Het is dan ook geen wonder dat Coppola gedurende de opnames zo'n dertig kilo lichaamsgewicht verloor.

Francis Ford Coppola geeft aanwijzingen aan de Montagnards (zie bladzijde 17).

Kosten en inkomsten

Toen in maart 1976 de opnames begonnen, was het filmbudget vastgesteld op twaalf miljoen dollar. Uiteindelijk zouden de kosten oplopen tot soms wel honderd-duizend dollar per dag en toen de film voor het eerst vertoond werd, bedroegen de kosten 31,5 miljoen dollar. Coppola wist de financiering van de film echter toch rond te krijgen. De verkoop van deze rechten buiten de VS bracht 7,5 miljoen dollar op. De verkoop van de distributierechten in de VS en Canada aan United Artists leverde 7,5 miljoen dollar op. De verkoop van deze rechten buiten de VS bracht tien miljoen dollar op.

Tijdens de opnames en montage van *'Apocalypse Now'* vond de montage plaats van de Godfather-films voor de TV hetgeen vijftien miljoen dollar opleverde. De rest moest komen van Coppola zelf, die er bezittingen als huizen, firma's en bioscopen voor verkocht en beleende. Coppola zelf heeft bij de première gezegd dat hij niet verwachtte dat hij aan deze film zou verdienen en dat hij al blij zou zijn als hij ongeveer quitte zou spelen.

Wat heeft Coppola met *'Apocalypse Now'* willen zeggen?

'Apocalypse Now' gaat over een keuze tussen goed en kwaad en over de hypocrisie om iets goed te noemen dat niet wezenlijk verschilt van kwaad. Coppola wil met deze film over hypocrisie twijfel zaaien en de mensen aan het denken zetten.

De film is gericht op het Amerikaanse publiek omdat dit *'de oorlog in Vietnam nog steeds als traumatisch ondergaat'*. Coppola's respect voor dit voortdurend hebelevan van een weerzinwekkend ver-

leden heeft hem ertoe gebracht de film te maken in de onbarmhartige toonzetting die zij heeft. Coppola zelf zei hierover: *'De film zal niemand schuldgevoelens aanpraten, maar wil als een katharsis werken. Je moet die oorlog nu eenmaal onder ogen zien om ooit te kunnen accepteren hoe deze geweest is'*. (4)

Designer Dean Tavoularis zei in een interview in *'Newsweek'*: *'Het gaat er dan ook om, niet een film te maken waarin verteld wordt hoe slecht de Amerikanen in Vietnam wel waren, maar een die vertelt hoe slecht het was voor de Amerikanen om tegen hun eigen karakter in te gaan'*. (5) Coppola wilde de Amerikanen geen schuldcomplex aanpraten. Over dit begrip zegt hij: *'Schuld is een van de meest verwoestende beginselen die de mensheid ooit is opgelegd. Een van mijn belangrijkste uitgangspunten was een film over Vietnam te maken die niet over schuld gaat. Ik wilde de Amerikanen alles laten zien wat ze verborgen houden achter de handen voor hun ogen. Ze alles laten aanvaarden zonder smoesjes, zonder iets goed te praten. Maar niet om ze schuldig te doen voelen. Zonder schuldgevoel op die oorlog terugzien is de enige gezonde weg om zoiets in de toekomst te voorkomen'*. (6)

Volgens Coppola is de monoloog van Kurtz in de film van vitaal belang. *'Ikzelf ben trotser op de laatste veertig minuten dan op alles wat daaraan voorafging. Er wordt daar nu eens echt geprobeerd een aantal thema's op passende wijze te behandelen. Ik was geïnteresseerd in de mythe van de moordenaar en de moraal, zoals dat tot uiting komt in dat concept over dood en wedergeboorte en ik wilde juist die scènes totaal verschillend laten*

zijn van alles wat ik ooit heb gedaan'.

Over het einde, dat na de eerste vertoning in Cannes is aangepast, zegt Coppola: *'De film neemt de kijker mee naar een hoop onaangename plaatsen en daarom wilde ik op het allerlaatste moment iets meer warmte, iets meer hoop en daarom heb ik die scène toegevoegd waarin Sheen zijn mes weggooit en de inlanders hun wapens neerleggen. Het was een poging om het accent te verleggen van het negatieve aspect naar het idee dat er een kans was op een wedergeboorte.'* (8)

In dit einde ziet Coppola de typisch louterende werking van de uitschakeling van kolonel Kurtz, de man die de belichaming is geworden van de algemene ondergangshorror, op de andere aanwezigen. Het gaat in laatste instantie om *'the birth of some hope.'* (9)

II Beschrijving van de inhoud van de film

Beginscène: helicopters vliegen in het schemerlicht boven een oerwoud. Samen met het geluid van de rotoftbladen weerklinkt de muziek van 'The Doors'. Jim Morrison zingt het nummer 'This is the end.' Hierna volgt de overgang naar een rommelige hotelkamer in Saigon.

De hoofdpersoon, kapitein Willard, ligt half ontkleed op het bed. Allerlei dromen, herinneringen en hallucinaties spelen door zijn hoofd.

Twee militairen halen hem op voor een *briefing* (instructie voor een militaire missie). Willard, die deel uitmaakt van de Special Forces (10) en die gespecialiseerd is in inlichtingenwerk, krijgt opdracht de Amerikaanse kolonel Kurtz uit te schakelen ('*to terminate with extreme prejudice*'). (11)

De *briefing* vindt plaats tijdens een uitgebreide lunch op de basis Nha Trang, in aanwezigheid van een legergeneraal, een inlichtingenofficier en een CIA-agent. Kurtz dient geliquideerd te worden omdat hij een privé-oorlog met de Vietcong in Cambodja is gestart en niet meer aan de legerstaf gehoorzaamt. De missie van Willard is geheim: '*This mission does not exist, nor will it ever exist.*'

Situatiewisseling. Willard wordt wakker op een patrouilleboot (PBR), die hem naar zijn doelgebied zal brengen, het begin van de Nung-rivier. Hij bekijkt de foto's en papieren van het dossier over Kurtz; een derde generatie beroepssoldaat, afgestuurd op West Point, Green Beret op achtendertigjarige leeftijd. Willard raakt onder de indruk van deze man. De bemanning van de patrouilleboot bestaat uit '*Rock and Rollers with one foot in their graves.*' De nerveuze machinist, die *Chef* genoemd wordt, is een kok uit New Orleans. Lance, een bekende surfer uit Los Angeles bedient het machinegeweer op het voordek. Clean, een zeventienjarige neger uit de South Bronx, bedient het machinegeweer op het achterdek. Tenslotte is er nog de schipper van de boot, Philips.

De boot vaart op topsnelheid de rivier op

waardoor enkele sampans door de boeg-golf van de boot water maken. Clean danst op de muziek van de Rolling Stones 'I can get no satisfaction', terwijl Lance op waterskies achter de boot hangt.

De patrouilleboot komt na een tijd aan bij een rokende puinhoop van een dorp. Er is daar zojuist gevochten. Een eenheid van de luchtcavalerie heeft het dorp vanuit de lucht bestookt en is nu bezig de bevolking te evacueren.

Willard zoekt de commandant van deze eenheid, die de boot zal escorteren naar de monding van de Nungrivier. Willard vraagt aan de commandant, kolonel Kilgore, of deze bereid is hem te begeleiden. Kilgore toont zich inderdaad bereid dit te doen, maar geeft te kennen dat Willard moet wachten totdat de operatie in het dorp is beëindigd.

Diezelfde avond organiseert Kilgore voor zijn mannen een barbecue op het strand, '*just like home*'. Het gesprek komt op de surfsport.

Kilgore, een echte surffanaat, is te weten gekomen dat een van de bemanningsleden van de boot een bekende surfer is. Het blijkt dat bij een van de twee plaatsen waar de boot de rivier op kan, het plaatsje Vin Din Drop, een uitstekende surfbranding staat. De moeilijkheid is echter, dat dit dorp door de Vietcong (*Charlie*) beheerst wordt. De bezwaren van zijn mannen dat een aanval op dit dorp riskant zou zijn wijst Kilgore van de hand met de woorden: '*Charlie don't surf!*'

De surfplanken worden van de basis gehaald en de patrouilleboot wordt onder een helicopter gehangen. In de ochtendschemering start de operatie. Bij het vertrek klinkt het trompetsignaal van de cavalerie. Na enige tijd nadert een dertigtal helicopters laag boven zee vliegend, het Vietcong dorp. Bij wijze van psychologische oorlogsvoering laat Kilgore Wagners Walkürenritt uit de luidsprekers van zijn helicopter schallen. Met raketten en automatisch vuur wordt het dorp vervolgens bestookt.

Als het dorp een rokende puinhoop is, landen de helicopters en bezetten de sol-

daten het dorp. Toch stuit men nog op weerstand.

Een negersoldaat raakt zwaar gewond door een ontploffing. Gillend van de pijn ligt hij te wachten op een helicopter die hem naar het hospitaal zal vervoeren. De helicopter landt en de gewonde soldaat wordt aan boord gebracht. Op dat moment loopt een Vietnamese vrouw naar de helicopters gooit een handgranaat naar binnen. De helicopter explodeert; brandende bemanningsleden springen eruit en rollen over de grond.

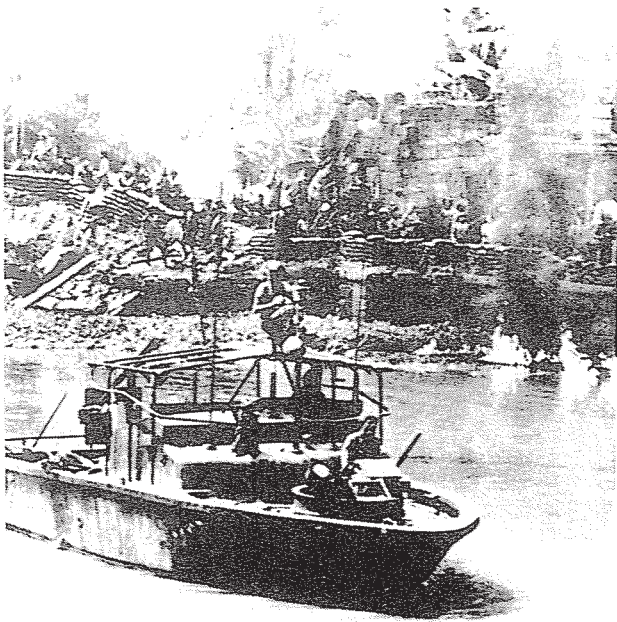
Kilgore landt zelf en eist van zijn surfers dat zij gaan surfen terwijl ze nog onder vijandelijk vuur liggen. Hij raakt zeer geïrriteerd door de hevige tegenstand en roept jachtvliegtuigen op om een lucht-aanval te laten uitvoeren met napalmbommen.

De boot vaart na deze episode de Nungrivier op. Willard en de Chef verlaten op een gegeven moment de boot om aan wal mango's te gaan zoeken. Plotseling staan ze oog in oog met een tijger. Totaal ontredderd vluchten ze terug naar de boot. De Chef verklaart nooit meer de boot te zullen verlaten.

Tegen de avond arriveert de boot bij een bevoorradingsdepot midden in de jungle waar letterlijk alles te krijgen is, van marihuana tot Japanse motorfietsen. Die avond wordt er een amusementsshow georganiseerd met playmates. De show loopt totaal uit de hand want bij het zien van '*all American girls*' raken de soldaten totaal door het dolle heen en proberen het podium te beklimmen. De meisjes worden nog net op tijd door hun manager en enkele MP's gered. Ze worden in een helicopter geëvacueerd.

De boot vervolgt de volgende morgen haar tocht. De bemanning van een terugkerende patrouilleboot gooit uit baldadigheid een lichtkogel op het canvasdak van Willards boot. De brand die hierdoor ontstaat wordt echter snel geblust.

Enige tijd later wil Philips, de schipper van de boot, tegen de wens van Willard in, een sampan op contrabande controleren. Tijdens de inspectie maakt een vrouw een

Links: de patrouilleboot komt aan bij het hoofdkwartier van Kurtz, een tempelruïne. Rechts: het gesprek tussen Willard en Kurtz in de tempel.

onverwachte beweging waardoor Clean in paniek raakt en het vuur opent. De paniek slaat over op de anderen en zij beginnen ook hun wapens af te vuren. De vrouw raakt gewond, alle anderen worden gedood. Het blijkt dat de vrouw slechts een jong hondje wilde beschermen.

Philips wil de vrouw naar een hospitaal brengen. Willard ziet zijn missie in gevaar komen en schiet de vrouw alsnog met zijn pistool dood.

Willard denkt steeds na over zijn opdracht. Hij raakt steeds meer gefascineerd door Kurtz. 's Nachts komt de boot bij de Do Lung-brug, in het grensgebied van Vietnam en Cambodja. Om deze brug wordt hevig gevochten. Overdag bouwen de Amerikanen de brug op, 's nachts wordt zij weer verwoest door de Vietcong. De scène bij de brug doet onderwereldachtig aan. Chaos, geweervuur, lichtspoorruitie en psychedelische muziek uit transistorradios. Er heerst een wanhopige sfeer onder de manschappen die bij de brug gestationeerd zijn. De Do Lung-brug is de laatste Amerikaanse buitenpost: *'Beyond it there was only Kurtz'*.

Nadat Willard daar geheime instructies heeft gekregen met betrekking tot zijn missie en de post voor de manschappen, varen ze verder. Na een tijd wordt de patrouilleboot vanaf de oever onder vuur genomen. Clean wordt geraakt en sterft. Op de achtergrond is de stem van zijn moeder op een cassetteband te horen. Een

tijd later bestookt een Montagnardstam (12) de boot met pijlen en speren. Hierbij wordt de schipper gedood.

In zijn doodstrijd probeert hij Willard te wurgen, die hij verantwoordelijk houdt voor wat hem en de jongens is aangedaan. De tocht gaat verder in het doodsgebied, waar Kurtz heerst.

Uiteindelijk volgt de confrontatie tussen het privéleger van Kurtz en Willard. Dit privéleger bestaat uit Montagnards, die Kurtz als een god vereeren, en een aantal Kurtz zeer toegewijde Amerikaanse soldaten. Een Amerikaanse nieuwsfotograaf, die ook bij het leger van Kurtz blijkt te horen, ontvangt Willards en zijn mannen. Rond het kamp van Kurtz, gevestigd in een tempelruïne, hangen lijken en liggen talloze schedels op de trappen. Op een tempelmuur staat *'Apocalypse Now'* geverfd.

Willard en Lance lopen het kamp binnen. De Chef blijft achter bij de boot met de opdracht om over de radio een bombardement aan te vragen indien Willard niet binnen achtenveertig uur terug zal zijn. Lance voelt zich aangetrokken tot de sfeer in het kamp en gaat op in het privéleger van Kurtz.

Willard wordt voor kolonel Kurtz geleid. Deze voelt dat Willard de opdracht heeft hem te doden. Willard wordt opgesloten in een bamboe kooi. Het afgehakte hoofd van de Chef wordt in zijn schoot gegooid. Willard is nu aan het einde van zijn menta-

le en fysieke krachten. Dan volgt een ommekeer; Willard mag weer vrij rondlopen.

Kurtz legt in gesprekken met Willard zijn opvattingen over oorlogsvoeren uit. Kurtz meent dat een oorlog wordt gewonnen door degenen met de grootste wilskracht om te winnen. Men moet hiertoe tot het uiterste gaan in gruweldaden. *'Horror and mortal terror are your friends... if they are not then they are enemies to be feared.'*

Willard is dagenlang in de buurt van Kurtz, zonder zichtbare bewaking.

Iedereen, Kurtz inclusief, lijkt te willen dat Willard zijn opdracht uitvoert. *'He just wanted to go out like a soldier, standing up, not like some poor bragged renegade...'* Na een innerlijke strijd gevoerd te hebben, elimineert Willard kolonel Kurtz in diens vertrek in de tempel. De liquidatiescène wordt afgewisseld met de beelden van het ritueel slachten van een karbouw. Tijdens zijn doodstrijd fluistert Kurtz: *'The horror... the horror.'* Willard loopt naar buiten. De volgelingen van Kurtz wijken zwijgend voor hem uiteen. Hij voert Lance aan zijn hand mee naar de boot waarin ze daarna vertrekken.

Als slotscène (tijdens de aftiteling van de film!) volgt het bombardement op het kamp. De jungle brandt. Op de achtergrond weerklinkt de uitspraak van Kurtz nog eens: *'The horror... the horror...'*

III Geschiedwetenschappelijke beoordeling

Hoe betrouwbaar is het beeld dat de film geeft van de Vietnamoorlog?

Het filmverhaal van *'Apocalypse Now'* speelt na 30 december 1968, de datum van de laatste radiouitzending van kolonel Kurtz. Plaats van handeling: Zuid-Vietnam en Cambodja. Door te filmen op de Philippijnen kon Coppola zeer realistisch de sfeer van de jungles in Zuid-Oost Azië oproepen.

Tijdens een interview vertelde Coppola: *'Het uitgangspunt was een kolonel die gek was geworden. Dit is overigens op een waar gebeurd incident gebaseerd. Ondanks alle stilering en theatereffecten bevat de film hoofdzakelijk feiten. Elk detail, hoe absurd ook, is waar. De knaap met de cavaleriehoed die speelkaarten bij de doden achterlaat, dat is echt. Zelfs het surfen is waar gebeurd. Het enige dat niet bekend is, is dat ze ooit tijdens een aanval surfden.'* (13)

Volgens de regisseur berust *'Apocalypse Now'* dus op feiten. Toch zitten er fictieve zaken en onnauwkeurigheden in de film. Het plaatsje Vin Din Drop en de Do Lungbrug zijn op geen enkele landkaart terug te vinden. De Nungrivier loopt niet in Vietnam, maar in China. De luchtcavalerie, de *'Aircav'* bestond wel en was bij de Vietcong berucht. Vooral tijdens het Tet-offensief (februari 1968) en de hierna volgende strijd om Khe Sanh voerde deze eenheid veel gevaarlijke operaties uit met hun helicopters (14). De manier waarop de helicopteraanval op het dorp wordt uitgevoerd klopt echter militair gezien niet. Een dergelijke aanval werd altijd voorafgegaan door een *'pre-strike'* (een luchtaanval met fragmentatie- en napalmbommen) en daarna pas gevolgd door een aanval met troepentransporthelicopters, de zogenaamde *'slicks'*. Deze volgorde is in de film omgekeerd. Na de helicopteraanval worden pas vliegtuigen opgeroepen voor een luchtaanval.

Het historische verloop van de Vietnamoorlog is niet uit de film te halen. Het historische kader waarin de film geplaatst is, komt echter overeen met de werkelijk-

heid. De film speelt zich af in 1969. Tot 1970 was Cambodja neutraal gebied. De Amerikanen mochten er niet komen, de Vietcong gebruikte dit gebied wel. Zo lagen veel Vietcong-bases vlak over de grens met Cambodja, gevrijwaard van Amerikaanse luchtaanvallen. De Amerikanen wilden Cambodja buiten de oorlog houden (Dominotheorie) en officieel respecteerden ze dan ook de neutraliteit; (vandaar de *briefing*: *'This mission does not exist, nor will it ever exist'*). Officieus opereerden speciale Amerikaanse eenheden echter toch in Cambodja, vooral om kaderleden van de Vietcong uit te schakelen. In dit licht moeten we ook de uitschakeling van Kurtz zien: een Amerikaanse kolonel in Cambodja zou de Verenigde Staten in grote verlegenheid kunnen brengen, reden genoeg voor het opperbevel om Willard opdracht te geven Kurtz uit te schakelen.

De film *'Apocalypse Now'* is gebaseerd op twee boeken: *'Heart of Darkness'* van Joseph Conrad en *'Dispatches'* van Michael Herr. *'Heart of Darkness'* heeft niets met Vietnam te maken. Het werd geschreven in 1899 en gaat over een zekere Marlowe, die opdracht krijgt een einde te maken aan het schrikbewind van ene Kurtz (!), het hoofd van een handelspost, omdat diens methoden *'unsound'* geworden zijn. Het verhaal speelt zich af in de Congo en is voor een deel gebaseerd op de reizen die Conrad in dit gebied maakte (15). Het filmverhaal van *'Apocalypse Now'* is grotendeels afgeleid van dit boek. Door middel van Herr's *'Dispatches'* is het verhaal van Conrad geplaatst in Vietnam. *'Dispatches'* is een autobiografische weergave van de ervaringen van de journalist Herr in Vietnam (16). Herr was ook verantwoordelijk voor het schrijven van de *'voice-off narration'*, de buitenbeeldse commentaarstem die de gedachten van Willard weergeeft. Door deze commentaarstem ondergaat de kijker de film direct en kan hij zich vereenzelvigen met de hoofdpersoon (17).

Feitelijke informatie over de Vietnamoorlog, de beschrijving van de *couleur locale*,

is voor een groot deel gehaald uit het laatstgenoemde boek. Scènes uit het boek komen niet terug in de film, maar analogieën zijn wel te trekken. Zo beschrijft Herr herhaaldelijk de enorme aantallen helicopters die werden ingezet in de Vietnamoorlog en het druggebruik onder de Amerikaanse soldaten. (18) Ook de 'feiten' waarover Coppola spreekt zijn voor een deel uit Herr's boek te halen. Daar *'Dispatches'* een waarheidsgetrouw verslag is van dingen die Herr in Vietnam meemaakte vlak voor en na het Tetoffensief, kunnen deze 'feiten' voor waar aangenomen worden. Kolonel Kilgore lijkt sterk op een door Herr beschreven commandant van een luchtcavaleriedivisie, die een vossestaart aan zijn helicopter had gehangen en die bereid was speciaal voor verslaggevers een aanval uit te voeren, *'crank up his whole brigade and get some people killed.'* (19) (Vergelijk de eerste aanval van Kilgore's luchtcavalerie, die door cameraploegen wordt gefilmd). Ook Kurtz-figuren worden beschreven door Herr: CIA-agenten die hele provincies 'bezaten' en er als vorsten regeerden. (20) Het gebruik van aan helicopters bevestigde luidsprekers om de vijand angst aan te jagen (Wagner's Walkürenritt tijdens de helicopteraanval) berust ook op waarheid. Deze helicopters werden *'psy-ops soundships'* genoemd. (*Psy-ops* betekent *psychological operations*). (21) Nog een detail uit de film dat op waarheid berust is de angst van de soldaten om gewond te raken aan de genitaliën. (22) Wanneer de helicopters Vin Din Drop naderen, gaan de soldaten op hun helm zitten. Een van de bemanningsleden van de patrouilleboot, Chef, die meevliegt, vraagt verwonderd: *'Hey, how come all you guys sit on their helmets?'* Waarop het antwoord komt: *'We don't want our balls blown off!'* De Chef lacht luidkeels, dan dringt de boodschap tot hem door en gaat ook hij op zijn helm zitten.

Door middel van Michael Herr's *'Dispatches'* wordt Vietnamese *couleur locale* gegeven aan een verhaal dat oor-

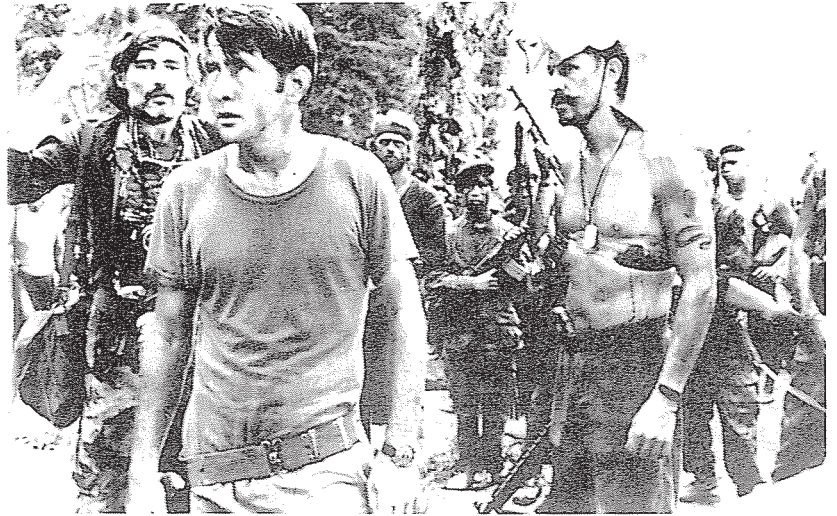
spronkelijk in de Congo speelt. Tot de *couleur temporelle* draagt de muziek in de film veel bij. Zij voert ons terug naar de jaren zestig. Jim Morrison en The Doors zingen bij het begin van de film, Clean danst op 'I can get no satisfaction' van The Rolling Stones, de playmates dansen tijdens de show op 'Suzy Q' van Dale Hawkins en tijdens de brugscène schalt psychedelische muziek uit transistor-radio's.

Toch verhoogt de *couleur locale* en *temporelle* de documentaire waarde van de film niet. Door de mixage van de bizarre feiten en gebeurtenissen wordt de voorstelling gecreëerd van een onderwereld, gekenmerkt door chaos en onsamenhangendheid, versterkt door speciaal voor de film gecomponeerde synthesizermuziek. Vietnam is hier geen geografisch gebied, getuige het feit dat veel plaatsnamen niet in het echt voorkomen en eigenlijk ook niet zo ter zake doen. Vietnam wordt voorgesteld als een soort schemerige hel, een fantasielandschap dat op je netvlies blijft vastgenageld. De tocht door Vietnam over de Nungrivier zou een mythische reis kunnen zijn door de onderwereld over de Styx.

De hoofdpersonen dolen rond in de onderwereld die Vietnam heet. Zij hebben schijnbaar de band met de werkelijkheid verloren.

Kapitein Willard, de hoofdpersoon van de film, wordt aangetrokken door Vietnam. Hij heeft al verschillende 'tours' (stationering in Vietnam van één jaar) achter de rug. Zijn huwelijk is erdoor op de klippen gelopen. Hij is alleen nog geïnteresseerd in nieuwe missies. Martin Sheen lijkt door zijn jongensachtige uitstraling op James Dean, de personificatie van een 'rebel without a cause'. In zekere zin is ook Willard een 'rebel without a cause' vechtend in een 'war without a cause'.

Kolonel Kilgore, de surfminnende commandant van de luchtcavalerie-eenheid die het dorp Vin Din Drop aanvalt, geniet intens van de oorlog. Op zijn heli-copter staat geschreven 'Death from above'. Hij draagt, geheel in de cavalerietraditie, een stetson met het embleem van de gekruisde sabels en een gele halsdoek. Na de aanval legt hij speelkaarten, 'deathcards' neer bij de gedode Vietcongsoldaten. Voor zijn mannen is hij een held, een kruising tussen een wagneriaanse Siegfried en een cavalerie-officier uit het wilde westen. Na de napalmaanval roept hij verrukt uit: 'I love the smell of napalm in the morning... it

Willard op weg naar Kurtz. Links de fotograaf, op de achtergrond de chef.

smells like victory', om daarna mistroostig te verzuchten: 'some day this war's gonna end'.

Kolonel Kurtz is in alle opzichten een modelsoldaat, die echter vanwege zijn onorthodoxe methoden in ongenade is gevallen bij de legerleiding. 'His methods became unsound' zegt de generaal tijdens de briefing tegen Willard.

'Kurtz stepped across the line' en had zichzelf tot een god verheven. Aan Willard legt Kurtz zijn motieven uit. Toen hij eens in een Vietnamees dorp alle kinderen had laten inenten tegen tropische ziekten was de Vietcong daarna gekomen en had de ingeënte armen afgehakt (dit gegeven berust overigens niet op waarheid) (23). Hoewel eerst hevig geschokt zag Kurtz later echter de 'briljantheid' van deze gruweldaad in. Degenen die deze oorlogsmisdaad begaan hadden, hadden net als hij een gezin. Toch hadden ze de kracht zoiets te doen. Ze waren zo gedreven door hun doel dat ze hun gevoelens opzij konden zetten. Kurtz had dat stadium ook bereikt. Als alle Amerikanen dit stadium konden bereiken zouden ze onoverwinnelijk zijn. 'Ten divisions of these men and our troubles here would soon be over' meent Kurtz.

Ook de nieuwsfotograaf in het kamp van Kurtz (gespeeld door Dennis Hopper, bekend van 'Easy Rider'), heeft de band met de werkelijkheid verloren. Hij is een hippie, die in Kurtz een nieuwe goeroe heeft gevonden.

De bemanning van de boot ervaart Vietnam anders. Zij zijn de personificaties van de Amerikaanse soldaat in Vietnam. 'Some day this war's gonna end... that

would be just fine for the boys in the boat, they weren't looking for anything but the way home' zegt de commentaarstem. Ze onderdrukken hun angst met drugs en rock and roll. 'All the children are insane' zingt Jim Morrison...

Coppola beschreef zijn film als 'a film experience that would give its audience a sense of horror, the madness, the sensuousness and the moral dilemma of the Vietnam war'. (24) Hieruit blijkt duidelijk dat Coppola 'Apocalypse Now' heeft bedoeld als anti-oorlogsfilm. In deze context moet ook het onderwereldachtige beeld van Vietnam gezien worden. Door de vele groots opgezette gevechtsscènes, 'kogellagerscènes', is echter voor veel kijkers de scheidslijn tussen een indrukwekkende anti-oorlogsfilm en een spannende oorlogsfilm erg vaag. 'Apocalypse Now' kan verschillende reacties bij de kijkers oproepen, variërend van afschuw tot verrukking.

De film is geheel gericht op Amerikanen in Vietnam. De hoofdrolspelers zijn Amerikanen, zelfs de vijand, Kurtz, is een Amerikaan. Vietnamezen en Vietcong-soldaten komen in de film slechts als figuranten voor. Het ziet er naar uit dat de strijd tussen de Amerikanen in de film de worsteling van Amerika met zijn Vietnamverleden symboliseert.

Dit apocalyptische beeld van Vietnam (waarnaar de titel al refereert), is dus vanuit meerdere gezichtspunten gekleurd. 'Apocalypse Now' geeft derhalve geen betrouwbaar beeld van de Vietnamoorlog. Voor velen van de Vietnamgeneratie is dit apocalyptische beeld van de oorlog echter het beeld van de Vietnamoorlog geworden.

IV Aspecten van de oorlog in Vietnam in 'Apocalypse Now'

'Apocalypse Now' belicht op indringende wijze een aantal aspecten van de oorlog in Vietnam.

Drugsgebruik

Het gebruik van drugs door Amerikaanse soldaten was een wijd verbreid verschijnsel tijdens de oorlog in Vietnam. (25) Door middel van bewustzijnsverruimende drugs, zoals LSD, konden de soldaten de werkelijkheid ontvluchten. Wanneer de patrouilleboot aankomt bij de Do Lung-brug, zegt Lance samenzweerderig tegen Clean: 'Hey, you know that last tube of acid (LSD) I was saving? I dropped it!' (inslikken). Verrukt bekijkt Lance de brug, 'It's beautiful' We zien de brug als het ware door zijn ogen: schitterende lichten en vreemde synthesizermuziek. Ook hasjies werd veelvuldig gerookt tijdens de oorlog. Veel soldaten meenden dat dit het gehoor- en gezichtsvermogen zou verscherpen en daardoor de overlevingskans bij hinderlagen en nachtpatrouilles zou vergroten. Het gevolg hiervan was dat het vaak voorkwam dat soldaten tijdens

patrouilles stoned waren. In de film zien we de bemanning eendrachtig een stickie roken. 'Boeddha time', zo noemden ze deze vorm van ontspanning. Ook vraagt de Chef aan de fourier van het depot waar de Playboyshow plaatsvindt: 'Can you get me some panama-red?'

'TV war'

De oorlog in Vietnam is wel eens omschreven als 'the TV war', de oorlog die je kunt volgen in de huiskamer. Het was de eerste grote oorlog waarvan de verslaggeving op een dusdanige schaal plaatsvond dat het Amerikaanse publiek de oorlogshandelingen live kon volgen. Hordes cameraploegen en weekbladcorrespondenten trokken door Vietnam, pogend de oorlog tot in het kleinste detail vast te leggen. In 'Apocalypse Now' wordt dit aspect benadrukt bij de eerste aanval op een Vietnamees dorp door de luchtcavalerie en amfibische eenheden. De boot legt aan als het gevecht net voorbij is. Her en der klinken nog schoten en ontploffingen. Willard springt aan land

en ziet tot zijn verbazing de leider van een cameraploeg die aanwijzingen geeft aan de rennende soldaten alsof het hier een speelfilm betreft: 'Don't look at the camera!' krijgt Willard te horen. Verder is zelfs in het kamp van Kurtz een nieuwsfotograaf aanwezig.

Zwarte soldaten

Een aspect van de oorlog in Vietnam dat Coppola bedekt aan de kaak stelt, is het feit dat zwarte soldaten in Vietnam relatief de grootste verliezen geleden hebben. In de eerste jaren van de oorlog, tot 1965, lag dat verliespercentage op 23%. In 1969 was het teruggelopen tot 14%, maar het was nog steeds proportioneel hoger dan het aandeel van kleurlingen in de Amerikaanse bevolking, namelijk 11%. (26) Zowel Clean als Philips zijn kleurlingen. Zij zijn ook de eersten van de hoofdpersonen die omkomen. Als Clean wordt geraakt en sterft tijdens de beschieting door de Vietcong vanaf de rivieroever, neemt Philips hem in zijn armen. Een korte scène, die echter door de wijze van belichting en opzet wordt getransformeerd tot een 'piëta'-houding, de solidariteit van de 'bloods' - zoals de zwarte Amerikanen zich in Vietnam noemden - onderstreept. (27) Typerend invdit verband is ook dat we bij de aanval op Vin Din Drop een close-up te zien krijgen van een zwarte gewonde soldaat.

Californische surfcultuur

Tijdens een interview in het maandblad *Filfan* zei Coppola: 'Die hele obsessie met golven en surfen, die hele Californische cultuur geeft een juist beeld van hoe die oorlog daar gevoerd werd'. (28) In de film is dit beeld ook duidelijk terug te herkennen, en wel het meest uitgesproken in de surfscène. Kolonel Kilgore is een surffanaat, en de belangrijkste reden om Vin Din Drop aan te vallen is omdat daar de beste surfbranding van heel Zuid-Viet-

Clean (links) en Lance wachten op de amusementsshow (zie bladzijde 16).

nam staat. Duidelijk blijkt ook de minachting voor de Vietnamezen en hun cultuur. Kilgore vindt Vietnamezen maar *'fucking savages'*. Wanneer er bezwaar gemaakt wordt tegen het idee van de aanval op het Vietcong dorp veegt Kilgore deze bezwaren weg met de woorden: *'Charlie don't surf!'*. In deze korte zin wordt het hele Amerikaanse meerderwaardigheidsgevoel ten opzichte van de Vietnamezen weergegeven. De Vietnamezen horen niet in dat dorp, want zij hebben geen cultuur; zij surfen immers niet. In een eerdere scène vaart de boot op hoge snelheid langs een aantal sampans, met Lance op waterskies achter de boot hangend. *'Sayonara'* roept hij naar de Vietnamezen, Japans voor 'vaarwel'. Het achterliggende idee is duidelijk: alle oosterlingen zijn hetzelfde; Japanner of Vietnamees, ze spreken één universele taal, namelijk buitenlands. Het idee van het overbrengen van de Amerikaanse cultuur naar Vietnam is ook duidelijk te zien bij de Playboishow. Bij het

depot is een podium gebouwd met een kerstboomachtige verlichting waar de playmates dansen voor de verzamelde troepen. *'Only the Americans could build a place like this in the jungle'* verwoordt de commentaarstem de gedachten van Willard.

Het Vietnamtrauma

Na de oorlog in Vietnam trad bij veel veteranen een psychologisch verschijnsel op dat bekend zou worden als *'post traumatic stress disorder'*, het Vietnamtrauma. Degenen die aan dit trauma leden konden zich niet meer aanpassen aan de Amerikaanse samenleving. Er deed zich een omgekeerde cultuurschok voor nadat ze - vaak binnen vierentwintig uur - uit de jungles van Vietnam waren teruggekeerd naar het geordende leven in de Verenigde Staten. Dit trauma kwam vooral voor bij veteranen die meerdere *'tours'* achter de

rug hadden en bij veteranen die bij speciale eenheden gediend hadden, zoals bij de *Green Berets*. De aanpassingsmoeilijkheden van deze veteranen culmineerden vaak in agressie en geweld. Het Vietnamtrauma is in de jaren tachtig een populair thema geworden in Amerikaanse films en series, die verder weinig met Vietnam te maken hebben. Ook in *'Apocalypse Now'* wordt dit thema aangeroerd. Zo denkt Willard, op bed liggend in een rommelige kamer in Saigon: *'When I was home after my first tour it was worse. I woke up and there would be nothing. I hardly said a word to my wife until I said 'yes' to the divorce. When I was here, I wanted to be there, when I was there, all I could think of was getting back in the jungle'*. Later peinst Willard over de jongens in de patrouilleboot, die alleen maar zo snel mogelijk weer naar huis willen: *'trouble is, I'd been back there, and I knew it just didn't exist anymore'*.

V Drie Vietnamfilms vergeleken: 'The Green Berets', 'The Deerhunter' en 'Apocalypse Now'

'The Green Berets' 1968
Regie: John Wayne

Korte inhoud:

Een sceptische liberale journalist gaat naar Vietnam om met eigen ogen te zien hoe de strijd tussen de communistische Vietcong en de democratische Zuidvietnamese strijdkrachten en hun Amerikaanse bondgenoten verloopt. Op bezoek bij een *Special Forces*-eenheid onder leiding van kolonel Kirby (John Wayne) raakt hij er langzamerhand van overtuigd, dat de aanwezigheid van Amerikaanse troepen in Vietnam juist is en dat de communisten een halt moet worden toegeroepen.

Deze film uit 1968, het jaar van het Tet-offensief, met in de hoofdrol John Wayne is de enige die gezien kan worden als een zuivere propagandafilm voor de Amerikaanse bemoeienis met Vietnam. *The Green Berets* kiest zonder reserve voor het rechtse havikstandpunt dat het zenden van Amerikaanse troepen door dik en dun

steunt. Wat zo typerend aan deze film is, is het feit dat ondanks vele bewijzen en aanwijzingen aan het eind van de jaren zestig dat Vietnam geen simpele zaak was, dit wel zo wordt afgeschilderd: de strijd tussen *'the good guys and the bad guys'*. Niet alleen wordt de oorlog op een gesimplificeerde nostalgische, bevooroordeelde en zichzelf ontlastende wijze afgeschilderd, men poogt dit te doen terwijl de oorlog nog voortduurt.

Het commerciële succes van de film zegt meer over de populariteit van John Wayne dan over de mate van de publieke steun voor de Amerikaanse Vietnampolitiek.

'The Deerhunter' 1978
Regie: Michael Cimino

Korte inhoud:

Drie vrienden, Michael, Stephen en Nick, afkomstig uit een mijnstadje uit het noordoosten van de Verenigde Staten, staan op

het punt om naar Vietnam te gaan om hun land te dienen. Stephen trouwt vlak voordat hij in militaire dienst moet.

In Vietnam worden ze gevangen genomen door de Vietcong en worden ze gedwongen Russische roulette te spelen. Dankzij Michael weten ze te ontsnappen. Stephen raakt hierbij gewond. Nick blijft achter in Saigon om daar professioneel Russische roulette te gaan spelen. Michael keert ongedeerd terug naar de Verenigde Staten. Vlak voor de val van Saigon keert Michael terug en gaat op zoek naar Nick. Hij slaagt erin Nick te vinden maar deze schiet zich bij de laatste gokconfrontatie dood. Michael brengt het stoffelijk overschot van Nick terug naar de Verenigde Staten. Na de begrafenis van Nick komt de vriendschaar bijeen en zingt: *'God bless America'*.

Deze film was zowel een commercieel als wat de kritieken betrof een succes. *'The Deerhunter'* is in feite een advertentie voor de Verenigde Staten.

John Wayne als kolonel Kirby in 'The Green Berets' (zie bladzijde 21)

Michael Cimino's film houdt zich bezig met thema's van vernieuwing en verzoening. In een era gemarkeerd door rassengeweld, ecologische waarschuwingen, Watergate en de Vietnamkater zelf wil Cimino het vertrouwen van zijn publiek in de helende krachten van zijn land herstellen. De film gaat in eerste instantie over de vraag hoe Vietnam Amerika heeft veranderd. De Vietcong bestaat slechts om de angst voor het gele ras gestalte te geven.

Vietnam is de hel op aarde, maar niet dankzij de Amerikaanse aanwezigheid. Als de Amerikaanse bemoeienis verkeerd is, is het slechts verkeerd omdat het Amerikaanse jongens aan een moreel corrupt continent blootstelt. Het is namelijk de besmetting met deze beschaving die verantwoordelijk is voor de dood van Nick als professionele Russisch roulettespeler in 1975.

Met het zingen van 'God bless America'

Robert de Niro (Michael) en John Savage (Stephen) in 'The Deerhunter'.

eindigt de film en laat licht aan het einde van de tunnel zien.

De film poogt de levensvatbaarheid van het heldendom in een niet zo heldhaftige tijd te bevestigen en bovenal het schuldige geweten van de Amerikaanse natie verzachten. 'The Deerhunter' bevestigt de percepties van het Amerikaanse publiek eerder dan dat ze die uitdaagt.

'Apocalypse Now' 1979

Regie: Francis Ford Coppola

Korte inhoud:

Een jonge *Special Forces*-kapitein, Willard, krijgt de opdracht om met een patrouilleboot de Nungrivier op te varen tot diep in Cambodja. Zijn missie is het doden van een kolonel van de *Special Forces*, Kurtz, die onafhankelijk en zonder aan iemand te gehoorzamen in Cambodja tegen de Vietcong is gaan opereren. Tijdens de tocht worden Willard en zijn mannen geconfronteerd met allerlei aspecten van de Vietnamoorlog. Als ze uiteindelijk bij Kurtz aankomen, blijkt deze zelf te willen sterven. Kurtz verzet zich niet als Willard zijn opdracht uitvoert. Willard verlaat het kamp dat even daarna door een bombardement wordt vernietigd. Politiek gezien weet Amerika in deze periode nog niet goed hoe het zich ten opzichte van haar recente verleden in Vietnam moet gedragen. Het grote verschil met vroegere Vietnamfilms is echter dat de hoofdpersoon van de film geen held is, hetgeen Coppola openlijk toegeeft.

De film bedoelt een puur moreel zelfonderzoek van Amerika te zijn met als eindoordeel: oorlog is een uitvloeisel van de strijd tussen goed en kwaad... Coppola laat deze strijd zich afspelen in het hart van de twee Amerikaanse hoofdpersonen.

Het ging in Vietnam echter ook om een strijd tegen het volk van dat land. Echter, met de Vietnamesezen praat Amerika niet, ook niet in 'Apocalypse Now'. In 'Apocalypse Now' is het voornaamste conflict niet tussen Amerika en Vietnam, maar tussen een Amerikaan en een Amerikaan. Hiermee geeft Coppola des te bewuster toe dat Amerika niet weet hoe het zich ten opzichte van de Vietnamoorlog moet presenteren. Amerika weet niets van Vietnam en wil er ook niets van weten. Nog steeds niet. (29)

VI Didactische beoordeling

Er kleven enige praktische bezwaren aan het vertonen van *'Apocalypse Now'* in de klas, bezwaren die echter niet onoverkomelijk zijn.

Ten eerste duurt de film vrij lang (ongeveer honderdveertig minuten). In hoofdstuk II (*'Beschrijving van de inhoud van de film'*) is door middel van verticale strepen links van de tekst aangegeven welke scènes bij voorkeur bekeken zouden kunnen worden. Op deze wijze kan de film verkort worden tot ongeveer negentig minuten; nog altijd te lang om in één lesuur te vertonen. Er zullen dus meerdere lesuren aan de film gewijd moeten worden.

Ten tweede zal *'Apocalypse Now'* de meeste indruk maken bij een vertoning op (groot-)doek vanwege de indrukwekkende 'grootse' scènes, die op doek nu eenmaal beter tot hun recht komen. Er is nog een reden om de filmversie te prefereren boven de videoversie. Bij de videoversie is een open einde gecreëerd door de laatste scène, die bij de (oorspronkelijke) filmversie op doek tijdens en na de aftiteling verschijnt, weg te laten. In deze scène wordt het kamp van Kurtz gebombardeerd. Daar dit bombardement in wezen de apocalypse is waarnaar de titel verwijst, valt deze ommissie te betreuren. In de praktijk zal het vaak niet mogelijk zijn de film op grootbeeld te vertonen. Het zal echter veel tot een juist begrip van de film bijdragen wanneer de docent bij het gebruik van de videoversie in de klas vertelt hoe de film afloopt.

Ten slotte moet er rekening mee gehouden

worden dat de film voor sommige leerlingen (te) schokkend kan overkomen vanwege de geweldscènes en in mindere mate vanwege het ongekuiste taalgebruik. De Rijksfilmkeuring acht *'Apocalypse Now'* geschikt voor kijkers van zestien jaar en ouder, wat het vertonen van de film zou beperken tot de hoogste klassen van het Havo en het VWO.

Op grond van de geschiedwetenschappelijke beoordeling kan worden geconcludeerd: de film is niet bruikbaar voor *inleving* van de leerlingen in de Vietnamoorlog.

'Apocalypse Now' geeft namelijk een zeer subjectief beeld van de oorlog. Ook gaat de film in feite alleen over de Amerikanen. De Vietnamezen blijven totaal buiten beschouwing.

De film is wel geschikt voor *motivatie*. Het indrukwekkende beeld dat van Vietnam geschilderd wordt kan een stimulans voor de leerlingen zijn om zich in de oorlog in Vietnam te verdiepen.

De film leent zich ook voor het *overdragen van kennis* aangaande een aantal aspecten van de oorlog in Vietnam:

- het drugsgebruik van de Amerikaanse soldaten in Vietnam;
- de zwarte soldaten in Vietnam;
- de Californische surfcultuur in Vietnam;
- het Vietnamtrauma.

Informatie over het historische verloop van de oorlog kan niet uit de film gehaald worden.

'Apocalypse Now' is eveneens geschikt voor het oefenen van bepaalde *vaardigheden*. De film is in essentie een anti-

oorlogsfilm. Aan de hand van de film kan worden aangetoond hoe een historisch gegeven geïnterpreteerd kan worden. Na vertoning van de film kan bijvoorbeeld aan de leerlingen gevraagd worden of deze film voor of tegen de oorlog in Vietnam is. Deze vraag zou een discussie kunnen inleiden over het verschil tussen een feit en een interpretatie en het begrip *standplaatsgebondenheid*. Ten aanzien van het laatstgenoemde begrip kunnen de leerlingen aan de hand van de film onderzoeken hoe de meeste Amerikanen aan het einde van de jaren zeventig dachten over de oorlog in Vietnam. Ook kunnen de leerlingen nagaan wat de verhouding van de verschillende hoofdpersonen tot Vietnam is. Wat is hun visie op de oorlog in Vietnam? Ook kan ingegaan worden op de vraag in hoeverre de hoofdpersonen realistisch zijn. Kunnen de hoofdpersonen werkelijk bestaan?

Tenslotte kan de film *'Apocalypse Now'* bijdragen tot het vormen van een kritische houding ten aanzien van oorlogsfilms, met name waar het de motieven voor het maken van een dergelijke film betreft. *'Apocalypse Now'* zou dan geplaatst moeten worden naast een film die de Vietnamoorlog verheerlijkt, zoals *'The Green Berets'* van en met John Wayne. Aan de hand van een dergelijke filmvergelijking kan de veranderende houding van de Amerikanen ten opzichte van de oorlog in Vietnam en de Amerikaanse rol daarin onderzocht worden.

VII Voorgestelde lesprocedure

'Apocalypse Now' leent zich voor verschillende lesprocedures. In dit kader zullen er twee worden behandeld.

Lesprocedure I (mededelend-aanbiedende methode)

Deze lesprocedure is docentgericht en heeft tot doel aan de hand van de film kennis over te brengen omtrent enkele

aspecten van de oorlog in Vietnam. De leerlingen dienen al over enige kennis over het Vietnamese conflict te beschikken aangezien deze aspecten voornamelijk verdiepingstof zijn.

De docent laat een aantal fragmenten van de film zien. Na elk fragment gaat hij in op een aspect van de oorlog dat in het betreffende fragment tot uitdrukking komt. De film heeft hier dus duidelijk een ondersteunende functie ten aanzien van de leerstof.

Aan de hand van *'Apocalypse Now'* kan de docent onder meer de volgende thema's behandelen:

- het gebruik van helicopters door de Amerikanen in Vietnam. Algemener: het materieel overwicht van de Amerikanen op de Vietcong en de Noordvietnamese troepen, door middel van het fragment van de helicopteraanval op Vin Din Drop.
- aan de hand van dit fragment met aansluitend hierop de surfscène kan ook de Californische surfcultuur belicht worden. Algemener: het ondergeschikt maken van de Vietnamese cultuur aan de Amerikaanse normen en waarden. Om dit te illustreren kan ook het fragment gebruikt worden waarbij Lance waterskiërt, terwijl Clean danst op rock-muziek (zie ook de paragraaf *'Californische surfcultuur'* in hoofdstuk IV).
- het drugsgebruik door Amerikaanse soldaten aan de hand van het fragment van de Do Lung-brug, waar Lance LSD inneemt (zie ook de paragraaf *'Drugsgebruik'* in hoofdstuk IV).
- de grote rol die de pers tijdens de oorlog speelde aan de hand van de eerste aanval op een Vietnamees dorp die door camera-ploegen wordt gefilmd (zie ook de paragraaf *'TV war'* in hoofdstuk IV).
- aan de hand van het fragment waarin Willard in een hotelkamer in Saigon te maken krijgt met allerlei dromen en hallucinaties, kan de docent het Vietnamtrauma belichten (zie ook de paragraaf *'Vietnamtrauma'* in hoofdstuk IV). Deze lesprocedure is aan te raden als de leerlingen weinig of geen ervaring hebben met filmanalyse.

Lesprocedure II (geleid-ontdekkende methode)

Deze lesprocedure is leerlinggericht en bedoeld om vaardigheden te oefenen. De leerlingen beschikken al over enige voorkennis over de oorlog in Vietnam. De docent geeft een inleiding op de film waarin hij - vooral wanneer hij alleen de door ons voorgestelde fragmenten wil tonen - duidelijk het verloop (en de af-

loop!) van het filmverhaal beschrijft. Vervolgens formuleert hij de volgende vragen, die de leerlingen bij het bekijken van de film in het achterhoofd moeten houden. De leerlingen kunnen tijdens de film aantekeningen maken.

- wat kun je zeggen over de 'sfeer' van de film? Is het een oorlogsfilm of juist een anti-oorlogsfilm?
  - waarom zijn de hoofdpersonen in deze oorlog verwickeld? Wat kun je zeggen over hun motivatie en hoe denken ze over de oorlog?
  - welk beeld geeft de film van de Amerikanen?
  - welk beeld geeft de film van de Vietnamezen?
  - lijken de hoofdpersonen je realistisch? Na het bekijken van de film worden de vragen en de antwoorden hierop klassikaal behandeld.
  - de film wordt gekenmerkt door een onderwereldachtige sfeer. De film is duidelijk bedoeld als een anti-oorlogsfilm. Op sommige leerlingen kan *'Apocalypse Now'* echter juist overkomen als oorlogsfilm vanwege de nadruk op spectaculaire oorlogsscènes. De hoofdpersonen Willard, Kilgore, Kurtz en de persfotograaf hebben geen band meer met de werkelijkheid, ze zijn 'geflipt'. Zij worden op een magnetische wijze aangetrokken tot Vietnam en de oorlog.
  - Willard zegt dat hij terugverlangt naar Vietnam als hij in Amerika is. Kilgore houdt van oorlogvoeren en heeft in Vietnam de tijd van zijn leven. Kurtz en de persfotograaf zijn strict genomen niet eens toerekeningsvatbaar. De bemanningsleden van de patrouilleboot ondergaan de oorlog lijdzaam. Zij willen alleen maar zo snel mogelijk heeldhuis naar huis. Zij zijn personificaties van dé Amerikaanse soldaat in Vietnam.
  - de Amerikanen worden over het algemeen als 'gestoord' voorgesteld.
  - van de Vietnamezen wordt in de film geen duidelijk beeld gegeven. Zij treden slechts op als figuranten.
  - vervolgens stellen de leerlingen naar aanleiding van de laatste vraag een hypothese: 'De hoofdpersonen zijn realistisch' of 'De hoofdpersonen zijn niet realistisch'. Aan de hand van de volgende uitspraken, gedaan door Amerikanen in Vietnam kan deze hypothese getoetst worden.
- 1 *'Yeah, though I shall walk through the valley of the shadow of death, I shall fear*

no evil, 'cause I'm the meanest mother-fucker in the valley'. (En al zal ik wandelen in de vallei in de schaduw des doods, zo zal ik niet vrezen, want ik ben de gemeenste klootzak van de hele vallei). De uitspraak is een wijdverbreide eigen interpretatie van een bijbeltekst door Amerikaanse soldaten in Vietnam.

2 *'We had to destroy it in order to save it'*. (Over het vernietigen van een stad tijdens het Tet-offensief: We moesten haar (de stad) vernietigen om haar te redden.) Een Amerikaanse luitenant in 1968.

3 *'We're here to kill gooks'*. (Wij zijn hier om spleetogen te doden.) Een Amerikaanse marinier.

4 *'Pray for war'*. (Bid om oorlog.) Geschreven op een Amerikaanse helm.

5 *'Don't shoot me, I'm short'*. (Niet schieten, ik mag bijna weer naar huis. *'Short'* is een afkorting voor *'shorttimer'*, iemand die zijn verblijf in Vietnam er bijna op heeft zitten.) Geschreven op een Amerikaanse helm.

De leerlingen gaan na of deze uitspraken door één of meer van de hoofdpersonen gedaan zouden kunnen zijn.

Uitspraak 1 Kilgore, Kurtz

Uitspraak 2 Kilgore

Uitspraak 3 Willard, Kilgore, Kurtz

Uitspraak 4 Kilgore

Uitspraak 5 Bemanning van de boot

Uiteraard is een andere interpretatie mogelijk. Daar de uitspraken van toepassing zijn op de hoofdpersonen, is de hypothese: 'De hoofdpersonen zijn realistisch' verdedigbaar.

Vervolgens stelt de docent de vraag: de hoofdpersonen kunnen realistisch zijn, maar is de film óók realistisch, met andere woorden, geeft de film een betrouwbaar beeld van de oorlog in Vietnam?

In een discussie kunnen de leerlingen aan de hand van de gevonden gegevens (anti-oorlogsfilm, Vietnamezen blijven buiten beschouwing, grote nadruk op de 'gestoordheid' van de hoofdpersonen) tot de conclusie komen dat *'Apocalypse Now'* een eenzijdig en dus onbetrouwbaar beeld schetst van de oorlog in Vietnam. Deze lesprocedure zal hopelijk bijdragen tot het vormen van een kritische houding ten opzichte van oorlogsfilms.

Ten slotte willen we wijzen op de mogelijkheid *'Apocalypse Now'* in de klas te vertonen (desgewenst gedeeltelijk) als onderdeel van een serie Vietnamfilms, zoals *'The Green Berets'*, *'The Deerhunter'* of zelfs *'First Blood/Ram-*

bo'. Deze films kunnen dan als bron voor mentaliteitsgeschiedenis gebruikt worden. Er kan zo worden onderzocht, welke ideeën de Amerikanen over de oorlog in Vietnam hadden in de tijd dat de verschillende films verschenen (zie

hoofdstuk V, Drie Vietnamfilms met elkaar vergeleken: 'The Green Berets', 'The Deerhunter' en 'Apocalypse Now'.

Noten

- 1 An. Cannes: *Coppola vertelt de Apocalypse Now geschiedenis*, in: *Skoop*, november 1979, 31.
- 2 M. Salzgeber, *Apocalypse Now*, in: *Skrien*, november 1979, 12.
- 3 An. Cannes: *Coppola vertelt de Apocalypse geschiedenis*, in: *Skoop*, november 1979, 31.
- 4 S. Brilleslijper, *De problemen van Francis Ford Coppola*, in: *Skoop*, juni 1978, 32.
- 5 *ibidem*
- 6 P. van Bueren, *Schuld is de pest van de maatschappij*, in: *De Volkskrant*, 20 oktober 1979 (Het Vervolg).
- 7 R. Kaal, *Apocalypse Now: Het grote Francis Ford Coppola Interview*, in: *Filmfan*, november 1979, 26.
- 8 *ibidem* 22.
- 9 Voor het schrijven van dit hoofdstuk werd voornamelijk geput uit verschillende artikelen naar aanleiding van een groot interview met Francis Ford Coppola in oktober 1979.
- G. Waller, *Francis Ford Coppola: Na Apocalypse Now een film over de liefde*, in *NRC Handelsblad*, 3 oktober 1979.
- D. Ouwendijk, *Film als een opera van een Duits romanticus*, in: *Trouw*, 4 oktober 1979.
- P. van Bueren, *Coppola vindt dat film de wereld kan veranderen* in: *De Volkskrant*, 3 oktober 1979
- R. Kaal, *Apocalypse Now. Het grote Francis Ford Coppola Interview*, in: *Filmfan*, november 1979.
- S. Brilleslijper, *De problemen van Francis Ford Coppola* in: *Skoop*, juni 1978.
- An. Cannes: *Coppola vertelt de Apocalypse Now geschiedenis* in: *Skoop* november 1979.
- M Salzgeber, *Apocalypse Now* in: *Skrien*, november 1979.
- 10 'Special Forces', ook wel 'Green Berets' genoemd, zijn Amerikaanse commandotroepen, gespecialiseerd in guerrilla en anti-guerrilla tactieken.
- 11 De Nederlandse ondertiteling is, zowel in de film als in de videoversie, op dit punt niet juist. De term wordt vertaald met: 'Wees uitermate voorzichtig'; een juistere vertaling is: 'Liquideer onder alle omstandigheden'.
- 12 Bergstammen in het hoogland van Zuid-Vietnam.
- 13 R. Kaal, *Apocalypse Now, Het grote Francis Ford Coppola Interview* in: *Filmfan*, november 1979, 23.
- 14 M. Herr, *Dispatches*, New York 1968, 139 en verder. G. Lewy, *America in Vietnam*, New York 1978, 56-59.
- 15 L.F. Dean (red), *Joseph Conrad's Heart of Darkness. Backgrounds and Criticisms*, Englewood Cliffs, N.J. 1960, 150 en verder.
- 16 M. Herr, *Dispatches*, New York 1968.
- 17 M. van der Berg, *Voice-off Narration in Apocalypse Now*, Niet-gepubliceerde scriptie, Rijksuniversiteit Leiden 1968, 2-3.
- 18 Herr, a.w., *passim*.
- 19 Herr, a.w., 7
- 20 Herr, a.w., 50, 51.
- 21 Het is overigens bekend dat tijdens de invasie van Polen in 1939 door de Duitse Wehrmacht ook Wagner's Walkürenritt uit op tanks gemonteerde luidsprekers schalde. Dit idee werd recentelijk overgenomen door Amerikaanse troepen tijdens de invasie van Grenada in 1984, hoogstwaarschijnlijk afgekeken van 'Apocalypse Now'.
- 22 Herr, a.w., 133.
- 23 G. Adair, *Vietnam on film, From the Green Berets to Apocalypse Now*, New York 1981, 165: 'There is no record of such an incident ever having occurred in Vietnam'.
- 24 Adair, a.w., 145.
- 25 Vergelijk hiervoor de volgende boeken geschreven door Vietnamveteranen: William Turner Hugget, *Bodycount*, New York 1973; Mark Baker, *Nam*, New York 1981; Al Santoli, *Everything we had*, New York 1981; Tim O'Brien, *If I die in a combat zone*, z.p. 1973; Philip Caputo, *A Rumour of War*, Londen 1978.
- 26 Wallace Terry, *Bloods, an oral history of the Vietnam War by Black veterans*, New York 1984, XV, XVI.
- 27 Adair, a.w., 159, 160.
- 28 R. Kaal, *Apocalypse Now, het grote Francis Ford Coppola Interview*, in: *Filmfan* november 1979, 23.
- 29 Voor het schrijven van dit hoofdstuk is vooral gebruik gemaakt van de volgende werken: G. Adair, *Vietnam on film, From the Green Berets to Apocalypse Now*, New York 1981; Fr. Ph. Nieuwenhof, D. Unger, *Vietnam door de ogen van Hollywood*, Hilversum 1983.

Geraadpleegde literatuur

- G. Adair, *Vietnam on film, From the Green Berets to Apocalypse Now*, New York 1981.
- Berg, M. van der, *Voice-off Narration in Apocalypse Now*, Niet-gepubliceerde scriptie, Rijksuniversiteit Leiden 1968.
- Brilleslijper, S., *De problemen van Francis Ford Coppola* in: *Skoop*, juni 1978.
- Bueren, P. van, *Coppola vindt dat film de wereld kan veranderen* in: *De Volkskrant*, 3 oktober 1979.
- Bueren, P. van, *Coppola vindt dat film de wereld kan veranderen* in: *De Volkskrant*, 3 oktober 1979.
- Cannes, An., *Coppola vertelt de Apocalypse Now geschiedenis* in: *Skoop* november 1979.
- Dean, L.F., (red), *Joseph Conrad's Heart of Darkness. Backgrounds and Criticisms*, Englewood Cliffs, N.J. 1960.
- Herr, M., *Dispatches*, New York 1968.
- Herring, G.C., *America's longest war: The United States and Vietnam, 1950-1975*, New York 1979.
- Kaal, R., *Apocalypse Now: Het grote Francis Ford Coppola Interview*, in: *Filmfan*, november 1979.
- Lewy, G., *America in Vietnam*, New York 1978.
- Nieuwenhof, Fr. Ph., Unger, D., *Vietnam door de ogen van Hollywood*, Hilversum 1983.
- Ouwendijk, D., *Film als een opera van een Duits romanticus*, in: *Trouw*, 4 oktober 1979.
- Salzgeber, M., *Apocalypse Now*, in: *Skrien*, november 1979.
- Terry, Wallace, *Bloods, an oral history of the Vietnam War by Black veterans*, New York 1984.
- Waller, G., *Francis Ford Coppola: Na Apocalypse Now een film over de liefde*, in *NRC Handelsblad*, 3 oktober 1979.